

MİRASÇININ ALACAKLILARININ KORUNMASINDA MİRASIN REDDİNİN İPTALİ DAVASININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE KOŞULLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

*Evaluation of the Legal Nature and Conditions of the Action for the
Cancellation of the Rejection of Inheritance in the Protection
of the Heir's Creditors*

Kürşat Nuri TURANBOY*

ÖZ

Mirasın reddinin iptali davası, mirası reddeden mirasçının alacaklılarının korunmasını sağlamakta olup Türk Medeni Kanunu'nun 617. maddesinde “*Malvarlığı borcuna yetmeyen mirasçı, alacaklılarına zarar vermek amacıyla mirası reddederse; alacaklıları veya iflâs idaresi, kendilerine yeterli bir güvence verilmediği takdirde, ret tarihinden başlayarak altı ay içinde reddin iptali hakkında dava açabilirler*” şeklinde düzenlenmiştir. Bu dava belli koşullarda açılabilir. Bu koşullar, alacaklılara zarar verme amacı, mirasçı borçlunun malvarlığının borcuna yetmiyor olması, güvence ve süredir. Bu koşullardan zarar verme amacı, malvarlığının yeterli olmaması ve güvence kanunda açık bir ifade ile düzenlenmemiştir ve yoruma gereksinim göstermektedir. Mirasın reddinin iptali davası, hukuki niteliği bakımından kendine özgü bir davadır. Bu davanın, İcra ve İflâs Hukukundaki tasarrufun iptali davasının Miras Hukukundaki bir uzantısı olarak kabul edilmesi gerekir. Her iki dava da borçlunun, hileli ve haksız davranışları ile alacaklıya zarar vermesini engellemektedir. Mirasın reddinin iptali davası, mirasçının alacaklılarını koruyan diğer kavramlardan koşulları ve koruduğu menfaatler bakımından farklılıklar taşımaktadır. Bu farklılıkların ortaya konulması, mirasın reddinin iptali davasının uygulama sınırlarını da belirgin hale getirecektir.

Anahtar Kelimeler: Miras, Mirasın Reddi, Mirasın Reddinin İptali Davası, Alacaklıların Korunması, Türk Medeni Kanun madde 617

Makalenin Geliş Tarihi: 05.08.2023, **Makalenin Kabul Tarihi:** 04.10.2023.

* Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı,
E-posta: knturanboy@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6997-4554.

ABSTRACT

The action for the cancellation of the rejection of inheritance is regulated under the Article 617 of the Turkish Civil Code. This action ensures the protection of the creditors of the heir who rejected the inheritance. This lawsuit may be filed under certain conditions. These conditions are “the purpose of harming the creditors”, “insufficiency of the assets of the heir debtor”, “guarantee” and “time” which means the period that the lawsuit can be filed. Among these conditions, the purpose to harm, insufficient assets and guarantee are not clearly regulated in the law and need interpretation. The action for cancellation of the rejection of inheritance is a unique (*sui-generis*) action in terms of its legal nature. This action in the law of inheritance should be considered as an extension of the action for cancellation of disposition in the law of execution and bankruptcy. Both actions prevent the debtor from damaging the creditor through fraudulent and unfair behaviors. This action differs from other concepts that also protect the heir's creditors in terms of its conditions and the interests it protects. The identification of these differences will also clarify the application limits of the action for the cancellation of the rejection of inheritance.

Keywords: Inheritance, Rejection of Inheritance, Action for the Cancellation of the Rejection of Inheritance, Protection of the Creditors, Article 617 of the Turkish Civil Code

I. MİRAS HUKUKUNDA MİRASÇILARIN ALACAKLILARININ VE MİRASBIRAKANIN ALACAKLILARININ HAKLARINA İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME

Borçlar Hukukunda, alacaklı ve borçlunun menfaati, Kişiler Hukukunda kişisel hak, Eşya Hukukunda aynı hak sahibi odaklı menfaatler bulunmasına karşın, Miras Hukukunda menfaat durumu karmaşıklık gösterir. Miras Hukukunda, mirasbırakanın ölümünden önce düzenleme yapma hakkından başlayarak, mirasçılarının hakları, vasiyet alacaklısının hakkı, mirasbırakanın alacaklılarının hakları ve mirasçılarının alacaklılarının hakları gibi devam eden birçok menfaatin asli-tali ayırım yapılmadan düzenlendiğini görmekteyiz. Bu menfaatler bazen iç içe girmiş şekildedir ve bazen de Miras Hukukunun yanı sıra örneğin Borçlar Hukukunun kurallarının birlikte uygulamasını gerektirmektedir.

Miras Hukukundaki bu karmaşıklığa rağmen, kanun hükümlerinin çoğu kez yukarıda belirtilen menfaatleri birbirinden bağımsız olarak düzenlediği ve münferit menfaatleri ele aldığını da belirtmek gerekir. Örneğin, MK 617. mad.si başka hiçbir menfaati ele almadan, sadece mirasçılarının alacaklılarının menfaatini düzenlemektedir.

Mirasçılarının, kendilerine miras kaldığı ve malvarlıklarının aktifi arttığı zaman, kendi alacaklılarına karşı bu artışa eşlik edecek şekilde sorumlulukları da devam eder. Başka bir ifade ile, mirasçılarının alacaklıları, bu artıştan alacaklarını elde etmesi bakımından bir avantaj kazanmış olurlar. Bu nedenle, mirasçılarının alacaklılarının mirasbırakanın ölümünde mirasçıya intikal edecek değerinden, kendi alacakların elde etmeye ilişkin haklı bir beklentileri vardır denilebilir¹. Buradaki haklı beklentinin kaynağı esasen, alacaklıların borçlunun malvarlığındaki artıştan alacaklılara yararlanma imkanı veren Borçlar Hukuku kurallarıdır².

Buna karşın, mirasbırakanın alacaklılarının mirasçılara karşı olan haklarının temel kaynağı ise, tamamen Miras Hukukunun külli halefiyet prensibi çerçevesinde oluşmuştur. MK 599. mad.si mirasçılarının mirasbırakanın borçlarından kişisel olarak (sınırsız) sorumlu olduklarını düzenlemiştir.³ Mirasbırakanın alacaklıları böylece, mirasçılarının alacaklılarının yukarıda söz edilen avantajlarına benzer olarak avantaj elde etmişlerdir. Bu avantaj, mirasbırakanın alacaklılarının hem mirasbırakanın

¹ Mirasçılar ve alacaklıları arasındaki borç ilişkisinin mutlaka mirasbırakanın ölümünden önce var olması şart değildir. Bu ilişki, mirasbırakanın ölümünden sonra da kurulmuş olabilir. Bkz. Christian Gübeli, *Gläubigerschutz im Erbrecht* (Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag, 1999), 35; Cem Baygın, *Türk Miras Hukukunda Alacaklıların Korunması* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005), 44.

² Ancak, mirasçılarının alacaklılarının mirasçıya kalan tereke değerine ait taleplerinin hukuken gerçekleşebilmesi için, mirasın kabul edilmiş olması, ret süresinin geçmiş olamaması ve hükmen reddin şartlarının bulunmaması da gerekir. Ayrıca, birden fazla mirasçının bulunması halinde alacağın talep edilebilmesi için, borçlu mirasçının miras payının paylaşma ile malvarlığına girmiş olması gerekir. Mirasçılarının alacaklılarının ise, paylaşma talebinde bulunma hakkı yoktur. MK 648. mad.si belirli koşullarda mirasçılarının alacaklılarına istisnai olarak imkan tanımıştır. Paylaşmanın hukuki niteliği konusunda ayrıca bkz. Necip Kocayusufoğlu, *Miras Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitapevi, 1987), 676-678; Ahmet Kılıçoğlu, *Miras Hukuku* (Ankara: Turhan Yayınevi, 2022), 320 vd.

³ Kişisel sorumluluk, mirasçılarının yine mirası kabul etmeleri, ret süresinin geçmiş olması veya hükmü reddin şartlarının bulunmaması halinde sözkonusu olduğunu belirtmek gerekir.

terekesinden hem de mirasçılarının malvarlığından tatmin olabilme imkanındır. Mirasçılarının, mirasbırakanın alacaklılarına karşı sorumluluklarının doğum anı esasen (mirasçılarının alacaklılarının haklarından farklı olarak) ölüm anıdır⁴.

II. MİRASÇILARIN KENDİ ALACAKLILARINA VE MİRASBIRAKANIN ALACAKLILARINA KARŞI SAHİP OLDUKLARI HUKUKİ İMKANLARA İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME

A. Mirasbırakanın Sağlığında Malvarlığında Serbestçe Tasarruf Edebilmesi

Mirasbırakan sağlığında herhangi bir nedenle kendi malvarlığında tasarruf edebilir. Sağlığında yaptığı tasarruflar, sağlığı zamanında bulunan özel menfaatlere ilişkin olabileceği gibi, ölümünden sonrasını ilgilendiren amaçlarla da olabilir. Örneğin, kendisine konut amaçlı olarak taşınmaz alabileceği gibi, ölümünden sonra malvarlığına ait bir değeri, borçlu olan mirasçısının alacaklılarına gitmemesi için diğer bir kimseye bağışlaması da mümkündür. Mirasbırakan bu tasarrufları sağlararası işlemlerle yapabileceği gibi, ölüme bağlı tasarruflarla da yapabilir. Örneğin, mirasçısını çıkartabilir, ya da vasiyetname ile miras dışı bırakabilir. Mirasbırakanın bu işlemleri dolayısı ile mirasçının kendi alacaklılarına karşı onu koruyan etkiye sahiptir.

Mirastan çıkarma örneğindeki çıkarma ölüme bağlı tasarrufla yapılır ve çıkarılan mirasçının mirasçılık sıfatı sona ereceğinden bu işlem mirasçının alacaklılarına zarar verebilir. Burada dikkat edilmesi gereken durum, mirasçılıktan çıkarmanın kanunda belirli koşullara bağlanmış olmasıdır.⁵ Bu

⁴ Her ne kadar ölüm sonrası borç doğması imkanı olmasa da, ölüm sonrası doğan bazı alacaklar mirasçılarının sorumluluğunu gerektirir. Mirasçılarının kendi alacaklılarına karşı ve mirasbırakanın alacaklılarına karşı sorumluluklarının yanında, Miras Hukukuna özgü olmak üzere, “*mirasın geçmesinden doğan borçlar*” olarak adlandırılan cenaze giderleri, terekenin mühürlenmesi giderleri, miras bırakanla birlikte yaşayanların üç aylık bakım ve geçim giderleri, mirasçı olacak ceninin nafaka ihtiyaçlı annesine yardım ödemeleri, vasiyetnamenin açılması giderleri, ergin altsoyun denkleştirme alacağını vb. içeren mirasçılarının sorumluluklarını öngören düzenlemelerini de anmak gerekir.

⁵ MK 510. mad.sine göre, saklı paylı mirasçı, miras bırakana veya miras bırakanın yakınlarından birine karşı ağır bir suç işlemişse ya da miras bırakan yahut miras bırakanın aile üyelerine karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemişse, mirasçılıktan çıkartılabilir.

koşulların gerçekleşmiş olmasının dışında, mirastan çıkarmanın arka planında örneğin, alacaklıların alacağını elde etmesini engellemek amacı da bulunabilir. Doktrinde, çıkarma sebeplerinin elastiki nitelik taşıdığı ve çıkarmanın koşullarının gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirli ölçüde hakimnin takdirinde bırakılmış olduğu belirtilmektedir⁶. Çıkarmanın iptalinde sözkonusu olduğunda mirastan çıkarılanın borç ödemekten aczi ya da iflası durumunda çıkarılanın çıkarılan mirasçının alacaklılarının tenkis davasını düzenleyen MK 562. mad.si hükmünün kıyasen uygulanacağını kabul eden fikrin benimsenmesi, mirasçılarının alacaklılarına başka bir yolu denemelerine izin vermemektedir^{7,8}.

Mirasbırakanın sağlığında ya da ölüme bağlı tasarruflarla malvarlığında tasarruf etmesi yolu ile alacaklılarına zarar verebilir. Kişiler malvarlıklarında diledikleri gibi tasarrufta bulunabilirler bunu sağlararası işlemlerle yapabilecekleri gibi ölüme bağlı tasarruflarla da yapabilirler. Bu işlemleri yaparken güttükleri amaç, bu işlemlerin esas olarak hükümsüzlüğü sonucunu doğurmaz.

Ancak, sözkonusu bu tasarrufların mirasbırakanın ölümünden sonra bazı sınırlamalarla karşılaşması da mümkündür. Bilindiği gibi, buradaki sınırlamaların başında saklı pay sahibi mirasçılarının buna ilişkin haklarıdır. Mirasbırakanın saklı payları aşan kısma ilişkin tasarrufları tenkise tabidir. Alacaklıların tenkise ilişkin dava hakları MK 562. mad.sinde düzenlenmiştir. Buna göre, mirasbırakan, tasarruf edebileceği kısmı aştığında, saklı payı zedelenen mirasçı, iflası halinde iflas dairesinin veya mirasın geçtiği tarihte kendisine karşı ellerinde ödemedi aciz belgesi bulunan alacaklıların ihtarına rağmen tenkis davası açmazsa, iflas idaresi veya bu alacaklılar, alacaklarının elde edilmesi için gerekli olan oranda ve mirasçıya tanınan süre içinde tenkis davası açabilirler⁹.

⁶ Bkz. Zahit İmre ve Hasan Erman, *Miras Hukuku* (İstanbul: Der Yayınları, 2022), 249.

⁷ İmre ve Erman, *Miras Hukuku*, 254.

⁸ Koruyucu çıkarmada ise, mirasbırakan, hakkında borç ödemedi aciz belgesi bulunan altsoyunu, saklı payının yarısı için mirasçılıktan çıkartılması sözkonusudur. Bu ıskat esasen mirasçının alacaklıların aleyhine olduğu için, alacaklılar ıskata engel olmak için aciz belgesini almamayı tercih edebilirler. Bkz. Ferit Sayman, "Aciz Sebebiyle Mirastan İskat," *İstanbul Barosu Mecmuası* 13 (1939): 147.

⁹ Hükmün istisnai nitelik taşıdığı konusunda bkz. Mustafa Dural ve Turgut Öz, *Türk Özel Hukuku, Cilt V, Miras Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitapevi, 2022), 271. Alacaklıların tenkis talepleri alacakları ile sınırlıdır.

Tenkis hükmünün düzenleme amacı, tenkise tabi tasarruflardan çıkartılabilir. Tenkis edilecek tasarruflar, mirasbırakanın ölüme bağlı tasarrufların yanında bazı sağlararası tasarruflardır. Bunlar MK 565. mad.sinde belirtilmiştir¹⁰.

B. Mirasbırakanın ve Mirasçılarının Tek Başlarına ya da Birlikte Yaptıkları Hukuki İşlemlerle, Alacaklara Karşı Korunmaları

Medeni Kanun'da mirasçılarının, kendi alacaklılarına ve mirasbırakanın alacaklılarına karşı korunmasını sağlamak için bazı hukuki kurum, işlem ve ilişki yöntemleri bulunmaktadır. Bunlar mirastan feragat, mirasın reddi, mirasın tutulan defter gereği kabul edilmesi ve resmi tasfiyedir. Bu korumalar, mirasçılar için doğabilecek sorumlulukları sınırlamak, doğmasını önlemek veya bu sorumlulukları ortadan kaldırmak sureti ile sağlanmaktadır. Örneğin, mirasın reddi, resmi tasfiye, mirastan feragat mirasçılarının alacaklılara karşı sorumluluklarını doğmasını önlerken, mirasın tutulan defter gereği kabul edilmesi bu sorumluluğu sınırlamaktadır.

Buradaki düzenlemeler, esas olarak mirasçılarının kendilerinin ve mirasbırakanın alacaklılarına karşı sorumluluklarına getirilmiş sınırlamalardır. Her bir düzenlemenin başlı başına bir menfaati düzenlediğini söylemek gerekir. Örneğin, mirastan feragat yapısı gereği, rızai olarak bir taraftan mirastan uzaklaştırmayı diğer taraftan da mirasçılık sıfatından önceden vazgeçmeyi içeren bir işlemdir. Feragatin ivazlı ya da ivazsız olması ek birtakım amaçları da taşır¹¹. Uygulamada güdülen amaçlar da ele alınacak olursa, terekede çok sayıda bölünmenin önüne geçmek, muhtemel bir mirasçının alacaklıların tereke değerlerini ele geçirmesini önlemek ya da herhangi bir kişisel nedenle feragat yapılabilir¹². Bu anlamda mirastan

¹⁰ Mirasbırakanın, mirasçılık sıfatını kaybeden yasal mirasçıya miras payına mahsuben yapmış olduğu kazandırmalar, geri verilmemek kaydıyla altsoyuna malvarlığı devri veya borçtan kurtarma yoluyla yaptığı kazandırmalar ya da alışılmışın dışında verilen çeyiz ve kuruluş sermayesi, miras haklarının ölümden önce tasfiyesi maksadıyla yapılan kazandırmalar, mirasbırakanın serbestçe dönme hakkını saklı tutarak yaptığı bağışlamalar ve ölümden önceki bir yıl içinde âdet üzere verilen hediyeler dışında yapmış olduğu bağışlamalar ve mirasbırakanın saklı pay kurallarını etkisiz kılmak amacıyla yaptığı açık olan kazandırmalar tenkise tabi sağlararası kazandırmalardır.

¹¹ İvazlı feragatte mirasçılık hakkı önceden satılmaktadır. Ya da feragat MK 529. mad.sine göre belirli kişi (kişiler) lehine yapılabilir.

¹² BGE 138 III 497, mirasçılarının alacaklılarının alacaklarını elde etmesini engelleme amacı ile ilgili yapılan feragat ile ilgili değerlendirme ileride yapılacaktır.

feragat sözleşmesi, belli amaçlarla yapılması (ya da yapılması yasaklanan) koşula bağlanmış bir hukuki işlem değildir.

Sonuç olarak, mirastan feragat, mirasçı sıfatının kazanılmasını engellemektedir. Bu sözleşme, feragat eden mirasçı bakımından sağlararası bir hukuki işlem olup, mirasbırakana ve mirasçıya hem mirasçının hem diğer mirasçıların hem de mirasbırakanın ve mirasçıların alacaklılarının haklarını ölümden önce belirleme imkanı getirmektedir. Örneğin, ölümden önce yapılması sözkonusu olan bu sözleşme, mirasbırakanın ölümünden sonra mirasçının alacaklısının alacağını elde etmesine etkili olabilmektedir.

Buna karşın, kanun ivazlı feragat için, “*mirasın açılması anında tereke, borçları karşılamıyorsa ve borçlar mirasçılar tarafından da ödenmiyorsa, feragat eden ve mirasçuları, alacaklılara karşı feragat için ölümünden önceki beş yıl içinde mirasbırakandan almış oldukları karşılıktan, mirasın açılması anındaki zenginleşmeleri tutarında sorumludurlar*” hükmünü getirmiştir. (MK. 530. mad.)

Mirasçının korunmasına ilişkin bir başka örnek resmi tasfiyedir. Resmi tasfiye, ölümden sonrası safhada gerçekleşir. Resmi tasfiyenin amacı, mirasçının kişisel malvarlığı ile kendisine intikal eden tereke değerlerinin kaynaşmasının tereke borçlarının ödenmesine kadar engellenmesi (*separatio bonorum*) ve bu borçların terekeden ödenmesinin sağlanmasıdır. Bu amaç, mirasçının yararına olan bir durum olduğu gibi, hem mirasbırakanın alacaklılarının hem de mirasçının alacaklılarının yararınadır¹³. Resmi tasfiye bağımsız olarak istenebileceği gibi, mirasçının mirası reddetmekle karşılaşacağı risk ya da kabul etmekle karşılaşacağı sorumluluk riski karşısında ortalama imkan sağlayan bir resmi defter tutma sonrası kabul edilecek seçeneklerden birisidir¹⁴. Resmi tasfiyede, tereke borçları ödendikten sonra kalan miktar, mirasçılara (miras ortaklığına) aittir¹⁵.

Mirasçı, burada da herhangi özel bir amaçla resmi tasfiye talebinde bulunabilir¹⁶.

¹³ Resmi tasfiyenin mirasbırakanın alacaklıları bakımından alacaklarını terekeden alma konusunda, mirasçıların alacaklılarına da tereke borçları dolayısı ile alacaklarını tam elde edememe ihtimaline karşı koruma menfaatinden söz edilebilir.

¹⁴ Dural ve Öz, *Miras Hukuku*, 411; Kocayusufoğlu, *Miras Hukuku*, 635.

¹⁵ Resmi tasfiye ile mirasbırakanın borçları tamamen ödendikten sonra, vasiyet alacaklılarının alacakları ödenir. Tasfiyede sona kalan tereke değeri mirasçılara verilir. Mirasçıların alacaklıları haklarını bu safhadan sonra elde edebilecektir. Bkz. Dural ve Öz, *Miras Hukuku*, 424.

¹⁶ İmre ve Erman, *Miras Hukuku*, 404.

Resmi tasfiye talebi, mirasçılara ait olmakla birlikte kanun, mirasbırakanın alacaklılarına bazı koşullar altında bu imkanı tanımaktadır¹⁷. Buna karşın mirasçıların alacaklılarının resmi tasfiye istemeleri öngörülmemiştir¹⁸. Burada, genel olarak alacaklıların durumunu düzenleyen MK 603. mad.sinin benzeri bir düzenleme bulunmaktadır.

Özellikle, mirasçının alacaklılarının resmi tasfiye haklarının olmaması, yukarıda belirtildiği gibi onların zararına olabilir. Kanunkoyucu mirasçının alacaklılarını, mirasçılar gibi aynı menfaate sahip kişiler olarak görmemiştir. Mirasçılar Miras Hukukundan doğan ret hakları ile bağdaştırılabilen resmi tasfiye hakkına sahipken, mirasçıların alacaklılarının durumu ise aynı değildir. Mirasçıların kendilerine kalan miras hakkı ile ilgili tasarrufta bulunma hakları (örneğin ret ve resmi tasfiye) olmasına karşın, mirasçının alacaklılarının tereke üzerinde doğrudan etkiye sahip olma yetkileri hukuken tanınmamıştır.

Fakat MK 612. mad.si özel bir durum olarak mirasın en yakın mirasçılarının tamamı tarafından reddi halinde kendiliğinden uygulanacak resmi tasfiye halini de düzenlemiştir. Bunun yanında, mirasın reddinin iptali halinde MK 617. mad.sine göre resmi tasfiye yapılır. Bu düzenlemeler özel haller ilişkindir ve resmi tasfiye talebi ile ilgili değildir¹⁹.

Resmi tasfiye hem mirasçı, hem de mirasbırakanın alacaklıları için mutlak nitelikli bir haktır. Miras bırakanın alacaklılarının mirasçının mirası kabulü halinde dahi talep bulunabilmesi mümkündür. Mirasbırakanın alacaklılarının MK 633. mad.sindeki koşullar altında resmi tasfiye isteyebilmesi dışında, mirasçılarının feragatte olduğu gibi herhangi bir özel amaçla resmi tasfiye isteyebilmesi mümkündür.

Görüldüğü gibi, mirasbırakan ve mirasçılarının sahip oldukları bu hukuki imkanlar karşısında, alacaklılar için menfaatlerini dengeleyen birtakım karşı

¹⁷ MK 633. mad.sine göre, mirasbırakanın alacaklıları alacaklarını elde etme konusunda endişe etmeleri halinde alacaklılarını talep etmelerine rağmen elde edememişler veya teminat da elde edilememişse ölümden veya vasiyetnamenin açılmasından itibaren üç ay içerisinde resmi tasfiye isteyebilirler.

¹⁸ Bu konudaki değerlendirme için bkz. Rona Serozan ve B. İlkay Engin, *Miras Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2008), 409; Gübeli, *Gläubigerschutz im Erbrecht*, 157; Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 89.

¹⁹ MK 617. mad.sinde mirasçının alacaklısının reddin iptalini isteme hakkının sonucu uygulanacak resmi tasfiye, mirasçının alacaklısının doğrudan resmi tasfiyeyi isteyememesinin dolaylı olarak giderilmesidir. Bkz. Serozan ve Ergin, *Miras Hukuku*, 409.

imkanlar da getirilmiştir. Örneğin, feragat halinde mirasçılarının sorumluluğunu tekrar getiren MK 530. mad.si, mirasın resmi deftere göre kabul edilmesinde MK 629/2. mad.si, resmi tasfiyede MK 633. mad.si, mirasın reddinde iptali hüküm olan MK 617. mad.si, saklı payın aşılması halinde uygulanan MK 562. mad.si bu imkanları sağlayan hükümlerdendir²⁰.

Miras Hukukunda alacaklıların korunması söz konusu olduğunda, burada alacaklıların menfaatlerinin yanında mirasçılarının menfaatlerinin de iç içe geçmiş bir şekilde bulunduğu görülebilir. Kişilerin çeşitli ilişkilerini düzenleyen hukuk kuralları, ilgili bütün kişilere eşit bir şekilde ve onların tüm menfaatlerini sağlayacak ölçüde düzenleme getiremez. Örneğin, Miras Hukukumuz yasal mirasçılarının miras hakkına ait beklentilerini vasiyet alacaklısına oranla daha sağlam korumaktadır. Yasal mirasçılar arasında da zümre esaslı getirilmek sureti ile farklılıklar oluşturulmaktadır. Örnekleri konuya bağlantılı olarak çoğaltabiliriz; örneğin, mirasçılarının alacaklıları da mirasbırakanın alacaklılarına göre daha çok imkana sahiptir.

Bu karmaşıklık içerisinde ulaşılabilecek sonuç, mirasçılarının ve alacaklıların korunmasına ait düzenlemelerin doğrudan ya da alternatifli olarak düzenlenmiş olması bunlar arasında asli-tali nitelik olmasına neden olmaz. Her bir düzenleme kendi koşullarına, kendilerinin getirdiği menfaatlerin korunmasına ilişkindir. Burada ulaşılan sonucun mirasın reddini iptali, davası bakımından değerlendirilmesi çalışmanın bundan sonraki kısmında değerlendirilecektir.

III. MİRASIN REDDİ

MK 599. mad.si hükmüne göre, kanuni ve atanmış mirasçılar, mirasbırakanın ölümünde külli halef olarak mirasçı olurlar. Mirasçı olabilmeleri için irade açıklamasında bulunmaları ya da ek bir hukuki işleme de gereksinim yoktur. Ancak, külli halefiyet ilkesiyle, mirasçılarının mirasçı olmayı kabul etmeye zorlandıkları da çıkarılmamalıdır²¹. Mirasçılar mirası reddederek, mirastan vazgeçebilirler. Böylece, mirasçılara mirasbırakanın bırakmış olduğu borçlardan sorumluluktan kurtulma imkanı sağlanmıştır²².

²⁰ Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 171.

²¹ Ivo Schwander, *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Zivilgesetzbuch II (Art. 457-977 ZGB.)* (Basel: Helbing & Lichtenhahn, 2003), ZGB 566, N 4; Gökhan Antalya, *Miras Hukuku, Cilt III* (İstanbul: Seçkin Yayınevi, 2021), 430.

²² Gerçekte mirasın borca batık olması durumunda hükmen ret söz konusu olduğundan, mirasın en önemli reddi sebebi olarak alacaklılardan miras payını kurtarmak amacı

Mirasın reddi ile, ölüm anına kadar geriye dönerek hiç mirasçı olunmamış sonucu oluşur²³. Bu bakımdan, mirasın açılmasından mirasın reddi için öngörülen süresinin sona ermesine kadar, kazanılmış olan mirasçı statüsü geçicidir. Mirası reddi, yasal ve atanmış mirasçılara aittir. Vasiyet alacaklısının mirası ret hakkı bulunmamaktadır²⁴.

MK 605. mad.sine göre, mirasçılar mirası ret hakkına, mirasçı sıfatını kazanmalarından sonra sahiptirler. Başka bir ifade ile, mirasbırakan hayatta iken mirasın reddi mümkün değildir. Ayrıca, mirasın reddedilmesi kanunen mümkün olmalıdır. Yedek mirasçının ret hakkı için, vasiyetname ile atanmış mirasçının kendisinden önce ölmüş ya da mirası onun da reddetmiş olması gerekir. Yine, art mirasçı atamasında art mirasçının ret hakkı mirasın kendisine geçmesine bağlıdır²⁵. Ayrıca, mal ortaklığı rejiminde diğer eşin rızası olmadan miras reddedilemez.

Ret hakkı emredici niteliktedir ve vasiyetçi tarafından engellenemez ve mirasçı da mirastan önce ret hakkından feragat edemez²⁶. Mirasçılık sıfatı kazanıldıktan sonra ise ret hakkından feragat mümkündür²⁷.

Tam ehliyetli olmayan mirasçı ancak yasal temsilcilerinin rızasıyla mirası reddedebilir. Ret hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı hak değildir²⁸.

gösterilmektedir. Bkz. Gübeli, *Gläubigerschutz im Erbrecht*, 108. Öyle ki aşırı borçlu mirasçının mirası reddetmesinde mal kaçırma amacı karine olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, mal kaçırma amacı reddin özel ve baskın nedeni olmak durumunda değildir denkleştirmeye tabi sağlararası kazandırmayı iade yükümlüğünden kurtulma, mirastan diğer mirasçılarının yararlanmasını sağlama gibi özel amaçlar güdülmektedir. Serozan ve Ergin, *Miras Hukuku*, 386; Tarkan Göksu, *CHK- Handkommentar Zum Schweizer Privatrecht Erbrecht Art. 457-640 ZGB* (Zürich: Schulthess Verlag, 2016), Art 566, N 4.

²³ Peter Tuor ve Vito Piconi, *Berner Kommentar Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Das Erbrecht 2. Abteilung: Der Erbgang Artikel 537-640 ZGB* (Bern: Stämpfli Verlag, 1966), Art 566, N 1; Ahmet Can İyilikli ve Feyza İyilikli, "Mirasın Reddi ve İptali," *Yargıtay Dergisi* 47 (Nisan 2021): 456.

²⁴ Schwander, *BSK*, Art 566, N 2; Tuor ve Piconi, *BK*, Art 566, N 2.

²⁵ Arnold Escher, *Züricher Kommentar, Das Erbrecht, Zweite Abteilung: Der Erbgang (Art. 537-640)* (Zürich: Schulthess & CO AG, 1960), Art 566, N 1.

²⁶ Escher, *ZK*, Art 566, N 7; Schwander, *BSK*, Art 566, N 2; Erhan Günay, *Miras Hukukunda Mirasçılarının Sorumluluğu ve Alacaklıların Korunması* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019), 125.

²⁷ Göksu, *CHK*, Art 566, N 3.

²⁸ Bu konuda bkz. Dural ve Öz, *Miras Hukuku*, 398-399.

Mirasçı mirası reddederken, birlikte mirasçı olduğu mirasçılara veya ret sonucu onun yerini alacak mirasçılara fayda sağlamalıdır²⁹.

Mirasın reddi bozucu yenilik doğuran bir haktır. Buna göre, şarta bağlanamaz ve geri alınamaz³⁰. Geçerliliği için şekil şartı öngörülmemiştir. Mirasın reddi varması gerekli irade beyanı olup irade sakatlığı nedeniyle iptal edilebilir³¹.

Ret hakkı MK 606. ve 610. mad.sinde belirtilen hallerde düşer. Bunlar; üç aylık hak düşürücü sürenin geçmesi veya açık kabul beyanında bulunulması, tereke işlerine karışılması (örtülü kabul) olarak düzenlenmiştir.

Son olarak, MK 605. mad.sinde mirasbırakanın borç ödemedi aczinin belirli olması halinde mirasın reddedilmiş sayılacağına ilişkin reddin bir çeşidi olan hükmi reddi de anmamız gerekir.

IV. MİRASIN REDDİNİN İPTALİ DAVASININ HUKUKİ NİTELİĞİ

A. Mirasın Reddi Davası ve Tasarrufun İptali Davaları Arasındaki İlişki

Mirasın reddinin iptali davası ve onun benzeri olan İcra ve İflas Kanununda düzenlenen tasarrufun iptali davaları in *fraudem creditorum* ilkesinin bir uzantısıdır (borçlunun malvarlığı değerlerini başkasına intikal ettirmesi). Borçlunun hileli davranışları ile alacaklılarını zarara uğratmasını önlemek için getirilen bu hükümler amaçsal bakımdan aynı esastan hareket etmektedir. İcra ve İflas Kanununda düzenlenmiş olan tasarrufun iptali hükümleri, Medeni Kanunun düzenlemiş olduğu reddin iptalinin hükmünün tekrarı sayılabilir ve alacaklılara bir dava hakkı vermektedir. Fakat, MK 617. mad.si, tasarrufun iptali davasına göre, mirasın reddinden zarar görmüş alacaklılar için sınırlandırılmış daha bir özel bir hüküm niteliğindedir³².

İKK 280. mad.sinde düzenlenen iptal davası ve MK 617. mad.sinde düzenlenen reddin iptali davası arasındaki yakın ilişkiye, çoğunluk görüş tarafından dikkat çekilmektedir. İİK 280. mad.sinde düzenlenen ve (*actio Paulina*) olarak adlandırılan iptal davası, İcra ve İflas Hukukunda alacaklılardan mal kaçırmanın önlenmesi için düzenlenmiştir. Buna karşın

²⁹ Schwander, *BSK*, Art 578, N 8; Göksu, *CHK*, Art 578, N 1.

³⁰ Göksu, *CHK*, Art 566, N 6; BGE 129 III 395.

³¹ BGE 129 III 395.

³² Escher, *ZK*, Art 570, N 6; Bilge Öztan, *Miras Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 403.

MK 617. mad.si ise, özel nitelikte olup, mirasın reddi ile mirasçının, alacaklılarından mal kaçırmasının önlenmesini amaçlamıştır.

Buna karşın, her iki davada da borçlunun malvarlığının borca batık olması sözkonusudur. Alacaklıların İİK 280. maddesine göre iptal davası açabilmesi için kesin ya da geçici aciz belgesi verilmiş olması gerekir. Ancak, borçlunun malvarlığının borcunu ödemesine yetmemesi, sadece borcun vadesinde ödenmemesi ya da aciz belgesi verilmesi değildir. Medeni Kanunda mirasın reddinin iptali davasının düzenlenmesi, borca batık olma durumunu, aciz belgesi verilmesinden daha geniş olarak içine almakta, mirası reddeden mirasçının malvarlığının aktifinin pasifinden az olmasını yeterli görmektedir³³.

İcra ve İflas Kanununa göre açılan iptal davası ve mirasın reddinin iptali davası arasındaki farklar sıra ile şunlardır;

MK 617. mad.sinde, mirası reddeden mirasçının malvarlığının borcunu karşılamaması yeterlidir. Malvarlığının borcunu karşılayamaması olgusunun zamansal olarak ret sırasında olması gerekir. İİK 280. maddesine göre ise, iptal davası açabilmesi için kesin ya da geçici aciz belgesi düzenlenmiş olması gerekir.

İİK 282. mad.si tasarrufun iptali davasının borçlunun yanında borçlu ile hukuki işlem yapan ya da borçlunun ödeme yaptığı kişilere ve kötüniyetli üçüncü kişilere karşı da açılabileceğini öngörmüştür³⁴. MK 617 mad.sinde ise davalı taraf bakımından bir hüküm açık olarak bulunmamaktadır.

MK 617. mad.sinde iptal davası için, alacaklıların diğer tarafa zarar verme amacını aramakta iken, İİK 280. mad.si borçlunun zarar verme kastını aramaktadır.³⁵ Bu hükme göre kastın ayrıca üçüncü kişilerce de bilinmesi gerekir (ya da bilinmesini sağlayacak açık belirtilerin olması).³⁶ MK 617.

³³ Escher, ZK, Art 578, N 1; Ali Naim İnan, Şeref Ertaş ve Hakan Albaş: *Türk Medeni Hukuku, Miras Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022), 526; Seda Gözde Eğilmezgil, *Miras Hukukunda Alacaklıların Durumu* (İstanbul: Platon Hukuk, 2021), 114.

³⁴ Damla Gürtürk, *İcra ve İflas Hukukunda İvazsız Tasarruflardan Dolayı İptal Davası* (Ankara: Seçkin Yayınevi 2021), 48; Talih Uyar, "Tasarrufun İptali Davasının Tarafları," içinde *Fırat Öztan'a Armağan, C. 2*, ed. Prof. Dr. Sabih Arkan (Ankara: Turhan Kitabevi, 2010), 3010.

³⁵ Escher, ZK, Art 578, N 23.

³⁶ İcra ve İflas Kanununa göre açılacak iptal davalarında üçüncü kişilerin kötü niyetli olmaları sözkonusudur. Bkz. Gübeli, *Gläubigerschutz im Erbrecht*, 104; Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 137.

mad.sinde ise bu anlamda üçüncü kişi yoktur. Mirasın reddinin iptalinde, üçüncü kişi yerine mirasın reddinden yararlanacak diğer mirasçılar sözkonusudur. Bu kişilere, üçüncü kişi denilmesi doğru olmaz. Bunların da ayrıca reddeden mirasçının alacaklılarına zarar verme amacını bilmelerine gerek yoktur. Redden yararlanan mirasçıların reddeden mirasçının malvarlığının borçlarını karşılamadığını bilmelerine de gerek yoktur. Mirasın reddinin iptali davası, reddeden mirasçı ve bundan yararlanan mirasçılar arasında muvazaa ya da herhangi bir gizli bir anlaşmanın varlığını da gerektirmez³⁷.

Mirasın reddinin iptali davası mirasçının reddetmesinden itibaren 6 ay içerisinde açılması gerekir. Buna karşın İİK 284. mad.sine göre, iptal davası açma süresi iptali istenen tasarrufun yapıldığı tarihten beş senedir.

Reddin iptali davasında, MK 578. mad.si yeterli güvence gösterilmesi halinde davanın engellenebilmesini öngörmektedir. Buna karşın, İcra ve İflas Kanununda düzenlenen tasarrufun iptali davasında güvence hükmü bulunmamaktadır³⁸.

Son olarak, tasarrufun iptalin davasının olumlu sonuçlanması halinde cebri icra hükümleri uygulanır Buna karşın, mirasın reddin iptali davası olumlu sonuçlandığında rehinin paraya çevrilmesi ya da cebri icra işlemleri değil, resmi tasfiye uygulanır³⁹.

Bu farklıların bulunduğu olaylarda, iki davanın şartları birbirinden farklı olduğu için, hangi davanın şartları gerçekleşmişse o davanın açılması mümkündür⁴⁰.

Her iki davanın koşulların aynı olayda gerçekleşmesi halinde ise, iki davadan birini tercih edilerek açılabilmesini kabul etmek gerekir. Buna göre, bu iki davanın yarışması mümkündür.⁴¹ Bu konuda aksi fikirde olan yazarlar

³⁷ Escher, ZK, Art 578, N 23.

³⁸ Escher, ZK, Art 578, N 23.

³⁹ Escher, ZK, Art 578, N 23; Schwander, BSK, Art 578, N 2.

⁴⁰ Bu durumda özellikle davalar için öngörülmuş süreler için dikkate alınmalıdır. Bunun yanında, zarar verme amacı veya zarar verme kastı ve borç ödemekten aciz belgesinin bulup bulunmadığı olguları davalar için aranan koşullar bakımından açılabilme şanslarını farklılaştırmaktadır.

⁴¹ Bu davalar yarışabildiği gibi terditli de açılabilir. Bkz. İdil Tuncer Kazancı ve Bahar Öcal Apaydın, "Mirasçılarının Alacaklılarını Koruyan Davalar ile Tasarrufun İptali Davası İlişkisi," *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6 (2015): 794. Terditli davada, mirasın reddini iptalinin öncelik gösterilmesi halinde, reddeden faydalanan

da bulunmaktadır. Bir görüş; MK 617. mad.sindeki davanın, İİK 280. mad.sindeki davaya göre özel nitelik taşıdığını belirtmektedir.⁴² Benzer bir başka görüş MK 617. mad.sinin İİK 280. mad.sinden daha geniş hukuki koruma getirdiğini belirtmektedir⁴³.

B. Mirası Ret Davasının Hukuki Niteliği

Mirasın reddi hükümleri mirası reddeden mirasçı ve bu reddeden yararlanan mirasçılar için avantaj getirmişken, mirasın reddinin iptali hükümlerinde ise menfaat mirası reddeden mirasçının alacaklılarına aittir. Başka bir ifade ile, mirasçı ve alacaklılarının menfaatleri bu iki durumda tersine çevrilmiştir. Bu menfaat değişikliğinin bir nedeni, mirasın reddinin iptali davasının hukuk niteliklerinden birinin, iptal davasının dürüstlük kurallarının özel düzenlemesi olup olmaması ile de ilgilidir.

1. Mirasın Reddi Davasının Dürüstlük Kurallarının Bir Sonucu Olması

Mirasın reddinin iptalinin dürüstlük kuralına dayandırılması görüşü, mirasçının mirası reddederken alacaklılarına zarar vermek amacıyla hareket etmiş olmasına dayandırılabilir⁴⁴. Dürüstlük kurallarının öngördüğü güven ilişkisi nedeni ile, borçlundan borçlarını kendisine kalan mirasla ödemesi beklenmektedir⁴⁵.

mirasçılardan da davalı gösterilmeleri gerekir. Bu durumda alacaklı her iki dava için ortak koşul olan alacaklılara zarar verme amacını (kastını) ispatlamakla yetinecektir. Mirasın reddinin iptalinin sonuçsuz kalması halinde, alacaklı tasarrufun iptali çerçevesinde bu amacın bilindiğine ilişkin durumu da ispatlaması gerekir. Borçlunun alacaklılara zarar verme kastıyla mirası reddetmesi halinde tasarrufun iptali davasına da açılabileceğine Yargıtay da olumlu bakmaktadır. Mirasın reddinin iptalinin İİK 277 vd. mad. göre açılacak itirazın iptali davasına konu edilmesi mümkün görülmesine ilişkin “...mirasın reddine dair işlemin terekenin açılmasıyla borçlunun aktifine geçecek olan mal, para vs. değerlerin karşılıksız olarak diğer mirasçılara geçişini sağlayacak oluşundan, koşullarının varlığı halinde İİK.nun 277. ve devamı maddeleri uyarınca iptale konu olabilecek tasarruflardan olduğu halde mirasın reddi işleminin iptale tabi bir tasarruf olarak kabul edilmemesi de doğru bulunmamıştır.” YHGK, E. 2010/596 K. 2010/641 T. 8.12.2010 karar için bkz. www.lexpera.com.tr.

⁴² Görüş için bkz. Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 136.

⁴³ Tuor ve Piconi, *BK*, Art 578, N 5.

⁴⁴ Bkz. Y. 14. HD, E. 2013/9472, K. 2013/11401, T. 12.9.2013, www.kazanci.com

⁴⁵ Sezer Çabri, *Miras Hukuku Şerhi, II. Cilt* (İstanbul: Oniki Levha Yayınları, 2020), mad. 617, 1003.

Ekonomik durumu iyi olmayan mirasçının borcunu ödemekten kaçınması yerine, ondan beklenen davranış borcunu ödemek için gerekeni yapması ve karşılaştığı fırsatları değerlendirerek borcunu ödemeye çalışmasıdır. Alacaklılarının da borçluya kalan miras değerlerinden alacaklarını elde etmeye ilişkin haklı beklentileri vardır. Buna karşın mirasçının iyi olmayan ekonomik durumunu da kullanarak alacaklılarına zarar vermek için kendisine kalan mirası reddetmesi ise dürüstlük kuralına aykırılık oluşturur⁴⁶.

Miras, mirasçı tarafından herhangi bir nedenle reddedilebilir. Mirasçının hayat felsefesi, mirasbırakanla olan ilişkileri ya da diğer mirasçılarla ilişkileri mirası ret için birçok subjektif özellikler taşıyan ret sebeplerinden olabilir. Kanun koyucu, bu sebeplerden hiç birisini reddin iptali sebebi olarak görmemiştir. Başka bir ifade ile, alacaklılara zarar verme amacı dışında herhangi bir sebeple mirasın reddi halinde, reddin iptali istenemeyecektir. Hatta, bu durumda mirasın reddinin hakkın kötüye kullanılması olduğunu ileri sürmek fiilen mümkün olmayacaktır. Kanun koyucu sadece bir durumda, mirasın reddinin iptaline imkan tanımıştır. Bu durum da, mirasçının alacaklılara zarar verme amacının bulunması ve mirası bu nedenle reddetmiş olmasıdır.

Bu durumu bir de tersinden hareket ederek değerlendirmek gerekebilir ve şu sorunun sorulması mümkündür. MK 617. mad.sindeki şartlarla mirasın reddinin iptalini düzenlememiş olsaydı, reddin iptaline ilişkin aynı sonuca MK 2. mad.sinin hükmü ile ulaşmak mümkün olabilir miydi? Mirasın reddinin iptalinin koşulu olan alacaklılara zarar verme amacının değerlendirmesinde, mirasçının reddinin alacaklılara zarar verdiğini bilmesinin zarar verme amacı koşulunun gerçekleşmesi için yeterli görülmesi, mirasın reddini iptalinin dürüstlük kurallarından kaynaklanıyor olması görüşünün doğruluğuna bir işaret oluşturmaktadır.

Mirasın reddinin dürüstlük kuralına aykırılığın özel bir düzenleme olmasının kabul edilmesi, reddin iptalinin uygulama sınırlarının genişlemesine neden olabilir mi? Uygulamada sık olarak buna ilişkin olaylar ve mahkeme kararlarına rastlamak mümkündür. Bu konuya “*mirasçının zarar verme amacı ile ilgili koşulun*” incelediği kısımda tekrar değinilecektir.

⁴⁶ Görüş için bkz. Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 113; Osman Hoşlan, “Mirasçının Alacaklısının Mirasın Reddini İptal Ettirebilmesi Hakkı,” *Yargıtay Dergisi* 18 (Ocak 1975): 319; İmre ve Erman, *Miras Hukuku*, 372.

2. Yenilik Doğuran Dava Olması

MK 617. mad.sı mirasın reddinin iptaline ait talep hakkını dava açmak şeklinde düzenlemiştir. Reddin iptal olmasını isteyen mirasçının alacaklıları, bu haklarını dava açarak kullanabilirler. Kanunun alacaklılara ret işlemi tek taraflı irade açıklaması ile geçersiz kılma imkanı vermemesinin nedeni, alacaklıların ret işlemine çoğu kez yabancı olmaları (mirasçının mirası reddetmesini bilmemeleri ve bilecek durumda da olmamaları) ve mirasın reddi işlemi bakımından üçüncü kişi niteliğinde olmaları ile ilgilidir. Yani, mirası reddeden mirasçının alacaklılarının ret işlemi üzerinde tek başlarına yapabilecekleri bir tasarruf sözkonusu değildir. Bu yetki mahkemeye verilmiştir. Mahkeme ayrıca MK 617. mad.sinde de öngörülen diğer koşulların bulunup bulunmadığını da denetleyebilecektir⁴⁷.

Yenilik doğuran dava niteliği gereği, mahkemenin reddin iptaline karar vermesi halinde, MK 617. mad.sindeki iptalin sonuçları doğacaktır. Bu sonuç başlı başına, mirasın resmi tasfiyesi sonucudur. Resmi tasfiye mahkemenin iptal kararının zorunlu bir sonucudur⁴⁸. Reddin iptaline karar verildikten sonra, başka işleme gerek kalmaksızın resmi tasfiye yapılır^{49, 50}.

V. MİRASIN REDDİNİN İPTALİ DAVASININ KOŞULLARI

A. Mirası Reddeden Mirasçının Malvarlığının Borcuna Yetmemesi⁵¹

Burada ifade edilen mirasçı kavramına, yasal mirasçılar ve atanmış mirasçılar girmektedir. Vasiyet alacaklısı MK 617. mad.sinin kapsamına dahil edilmemiştir. Borçlar Hukuku kurallarına göre, mirasçının alacaklılarının borcunu ifa etmemiş olan borçludan alacaklarını ona kalan miras hakkından elde etmeleri mümkündür. Borçlu için henüz miras hakkı doğmadan bulunan miras beklentisi, alacaklıları borç ilişkisinin kurulmasına yöneltmesinin yanı sıra; ayrıca bu miras beklentisi borçlunun taahhütte

⁴⁷ Schwander, *BSK*, Art 578, N 5; İmre ve Erman, *Miras Hukuku*, 373; Escher, *ZK*, Art 578, N 5.

⁴⁸ Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 130.

⁴⁹ Y. 14. HD, E. 2018/3781 K. 2019/1530 T. 21.2.2019, www.lexpera.com.tr.

⁵⁰ Yetkili mahkeme, miras bırakanın son yerleşim yeri mahkemesidir. Görevli mahkeme, Asliye Hukuk Mahkemesidir. Y. 14. HD, E. 2018/3781 K. 2019/1530 T. 21.2.2019, www.lexpera.com.tr.

⁵¹ Mirası reddeden mirasçının malvarlığının borca batık olması olarak da ifade edilebilir.

bulunmasına gerek olmaksızın kendiliğinden bir teminat işlevi de görmektedir⁵². Başka bir ifade ile, alacaklılar borçluya kalacak mirası bir çeşit teminat olarak değerlendirebilmektedirler. Mirasçının alacaklılarının mirasçının ret işlemine karşı korunmasının asıl dayanağı bu beklentidir. Çünkü mirasçıya kalacak miras, yasal olarak öngörülmüştür.

Buna karşın, vasiyet alacaklısından alacaklı olan kişinin, vasiyet alacaklısına miras payı düşmesine ilişkin bir beklentisi yoktur. Vasiyet alacaklısının, borçlu lehine ölüme bağlı tasarruf yapılması beklentisi aynı şeyi ifade etmemektedir. Bu nedenle, vasiyet alacaklısının reddin iptali davası açması MK 617. mad.sinde düzenlenmemiştir⁵³.

Bu koşul bakımından mirasçı kavramının açıklığa kavuşturulmasından sonraki altbaşlıkta “*malvarlığının borca yetmemesinin*” ne anlama geldiği incelenecektir.

1. Malvarlığının Borca Yetmemesi Kavramının Anlamı

Bu kavram, mirası reddeden mirasçının malvarlığının aktifinin pasifini karşılması olarak ifade edilebilir. Kendisine intikal edecek tereke değerleri söz konusu olmadan malvarlığının aktif kısmı, borçlarını karşılamayan borçlu, malvarlığının aktifini artıracak mirası da reddetmek sureti ile alacaklıların alacağını elde etmeye ilişkin şansını da engellemektedir⁵⁴.

Malvarlığının borçları karşılamaması kavramı, aciz vesikası düzenlenmesi, mirasçının iflas etmesi veya borcunu zamanında ödememek vb. durumlarda karşımıza çıkabilir. Bunlardan hangisinin gerçekleşmesinde, malvarlığının borcu karşılamaması sözkonusu olur? Malvarlığının borcunu karşılamaması kavramını açıklayabilmek için öncelikle MK 617. mad.sinin

⁵² Escher, ZK, Art 578, N 23.

⁵³ Vasiyet alacaklıların beklentisi başka bir hükümlerle korunmaktadır. Bu hüküm saklı paya ilişkin düzenlemedir. Escher, ZK, Art 578, N 2, Mirasın reddinin iptalinin davasının açılmasında ise saklı pay sahibi mirasçı olmak gerekmektedir. Ayrıca burada İcra ve İflas Kanununun tasarrufun iptaline ilişkin hükümleri de uygulanabilir. Vasiyet alacaklısının reddi haline kendisi lehine doğmuş olan bir alacaktan vazgeçilmesi söz konusudur. Bu durumda İcra ve İflas Kanundaki iptal davasının açılmasının şartları da oluşmuştur. Zaten vasiyet alacaklısının mirasın reddine ilişkin iptal davası açılmasına yol açacak MK 587. mad.si anlamında mirası ret hakkı da yoktur.

⁵⁴ Buna mirasın reddinin iptali davasının objektif koşulu denilmektedir. Bkz. Doruk Gönen, “Mirası Reddeden Mirasçının Alacaklılarının TMK mad. 617 Kapsamında Korunması,” *İstanbul Hukuk Mecmuası* 80 (Eylül 2022): 853.

ifadesine bakmak gerekir. Burada İcra ve İflas Kanunundaki tasarrufun iptali davası için öngörülen aciz vesikası düzenlenmesi gibi bir koşulun ifade edilmediğini görmekteyiz. MK 617. mad.si sadece “malvarlığı borcuna yetmeyen” ifadesine yer vermiştir⁵⁵. Medeni Kanun, İcra İflas Kanununda olduğu gibi, malvarlığının yetmemesine ilişkin somut bir durum öngörmemiştir. Bu nedenle, kanundaki bu genel ve soyut ifadeyi yorumlamak gerekir^{56, 57}. MK 617. mad.si borçlunun iflas etmesi, aciz vesikası düzenlenmesi gibi somut belirlemeleri getirmediği için, bunlar dışında kalan durumlarda dahi reddin iptali kararı verilebilecektir. İptal davası açılan mahkemenin durumu takdir etmesi ve bu koşulun gerçekleşip gerçekleşmediğine karar vermesi gerekmektedir. Mahkeme genel anlamda mirası reddeden mirasçının malvarlığının aktifinin pasifini karşılayamaz olup olmadığını değerlendirecektir.

2. Malvarlığının Borca Yetmemesi Anı ve Malvarlığının Hesaplanması

MK 617. mad.sinden bu anı açıkça anlamak mümkün değildir. Malvarlığı zaman içerisinde değişken bir durumdur. Bir dönem malvarlığı yeterli iken bir başka dönem bunun tersi olabilir⁵⁸.

Malvarlığının borca yetmemesi anını, uygulama ve doktrin ortak bir şekilde mirasın reddi anı olarak kabul etmektedir⁵⁹. Bu anın kabul edilmesinde alternatif seçenek, mirasın açılması anı olabilir. Mirasın açılması anında mirasçının malvarlığının yeterli olması, fakat sonradan yetersiz hale gelmesi halinde iptal davası açılmayacağı için bu seçeneğin kabul edilmesi mirasçının alacaklılarının zararına olabilir. Bu seçeneğin kabul edilmesi, mirası reddeden mirasçı aleyhine de sonuç oluşturabilir. Çünkü başlangıçta, malvarlığının yetmemesi durumu redde kadar sonradan

⁵⁵ Bu bakımdan MK 617.mad.si İcra ve İflas Kanundaki düzenlemeden daha geniştir.

⁵⁶ Tuor ve Piconi, *BK*, Art. 578, N 14.

⁵⁷ Borçlunun iflası, aciz vesikası düzenlenmiş olması halinde, malvarlığının borcuna yetmediği resmen tespit edildiği için bir kesinlik bulunur. Böyle bir durumda mirası reddetmiş borçlu için başkaca bir kıstas aranmaksızın evleviyetle iptal kararı verilmesi uygundur bkz. Gönen, “Mirası Reddeden,” 854.

⁵⁸ Ya da geçen zamanda aciz belgesi hükümsüz kalmışsa bkz. Gönen, “Mirası Reddeden,” 854.

⁵⁹ Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 144; Tuor ve Piconi, *BK*, Art 578, N 14; Hoşlan, “Mirasın Reddini İptal,” 577; İlhan Helvacı, *Eski Medeni Kanunumuzla Karşılaştırmalı olarak Türk Medeni Kanununa Göre Mirasın Reddi* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2014), 215.

düzelebilir, fakat mirasçı mirası malvarlığındaki düzelmeden sonra reddetse bile, bu redde karşı iptal davası açılabilirdi. Bu ihtimal, mirasçının alacaklılarına MK 617. mad.sinde sağlanan koruma amacına da uygun düşmeyecektir. Çünkü, malvarlığı yeterli hale gelmiş borçluya karşı iptal davası açmak artık makul bir durum oluşturmaz.

Bu nedenlerle, MK 617. mad.sinde getirilen koruma amacına uygun düşecek şekilde, malvarlığının yetmemesi olgusunun mirası ret anında mevcut olması fikri doğru kabul edilmelidir⁶⁰.

Buna karşın, malvarlığının borcuna yetmemesi anını, mirasçının alacaklılara zarar verme amacından hareket ederek mirası ret anı olarak belirlemek gerekir fikri⁶¹ ise, zarar verme amacının reddeden önce oluşmuş olması karşısında eleştirilebilir.

Mirasın reddinden sonra, önceden yeterli olan malvarlığının yetmez hale gelmesinde ise, iptal isteme hakkı olmaması gerekir. Bu durumda ayrıca, mirası reddeden mirasçının alacaklılara zarar verme amacı da bulunmaz⁶².

Mirasın reddinin iptali, muaccel olmamış, miktarı belirli olmayan veya koşula bağlı alacaklar için mümkündür. Bu durumda, muacceliyet ve koşulun gerçekleşme (muhtemel) tarihinde, mirasçının muhtemel malvarlığının buna göre değerlendirilmesi gerekir⁶³.

3. Malvarlığının Borca Yetmemesinde İspat ve İspat Yükü

Malvarlığının borca yetmediğine ilişkin ispat yükü mirasçının alacaklılarına aittir. Çünkü iptal davasını alacaklılar açmaktadır⁶⁴. Bu konuda, genel ispat yükü kuralı dışında bir durum yoktur.

⁶⁰ Bkz. Helvacı, *Mirasın Reddi*, 215.

⁶¹ Buna göre, alacaklılara zarar verme amacı ret anında mevcut olmalıdır ve bu nedenle malvarlığının borca yetmemesi ve alacaklılara zarar verme anı ile birlikte değerlendirilmelidir. Bkz. Çabri, *Miras Hukuku Şerhi*, mad. 617, 1018; Gönen, "Mirası Reddeden," 854. ve "kötüniyetle reddeden söz edilebilmesi için, reddeden mirasçının malvarlığının borcunu karşılamaya yetmediğinin sabit olması gerekir (TMK m. 617). Onun için her şeyden önce davalı durumunda bulunan mirasçının malvarlığının borcunu karşılamaya yeterli olup olmadığı hususunun etraflı şekilde araştırılıp tespit edilmesi zorunludur". Y. 14. HD, E. 2015/18136, K. 2017/368, T. 19.01.2017, www.lexpera.com.tr (23.07.2023).

⁶² Çabri, *Miras Hukuku Şerhi*, mad. 617, 1018.

⁶³ Hoşlan, "Mirasın Reddini İptal," 324.

⁶⁴ Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 145.

İspat aracı olarak MK 617. mad.sindeki düzenlemeden anlaşıldığı gibi, belirli bir ispat aracı da öngörülmemiştir. MK 617. mad.si aciz belgesi, iflas kararı gibi belirli ispat araçlarını kanun metninde anmamıştır. Bu nedenle, alacaklılar her türlü belge ile mirası reddeden mirasçının malvarlığının borcuna yetmediğini ileri sürebilirler. Hakim, kendisini ikna edebilecek her türlü bilgi ve belgeyi kanaatinin oluşması bakımından değerlendirebilecektir. Mirasçının alacaklıları, ispat bakımından ispat aracı (belge) sunma zorluğu ile karşılaşmaları halinde⁶⁵ ⁶⁶, örnek olarak, mirasçının icra takiplerine uğradığını, ödeme taleplerine olumlu cevap vermediğini ya da itiraz ettiğini ortaya koyarak malvarlığının borca yetmediğini ispat edebilirler⁶⁷.

B. Alacaklılara Zarar Verme Amacı

1. Zarar Verme Amacının Çerçevesi

Reddin iptali davasının kendine özgü koşulu, mirası reddeden mirasçının mirası reddini, alacaklılarını haklarından yoksun bırakma amacı ile yapmasıdır. Mirasbırakanın ret iradesinde mirasçılara zarar verme amacı olduğu için, bu koşula sübjektif koşul denilmektedir⁶⁸.

MK. 617. mad.si tek başına ve objektif bir koşul olarak, mirasın reddinden mirasçının alacaklısının zarar görmüş olmasını kabul edilmemiştir. Reddin iptali için tek başına ret ile mirasçının alacaklısının zarar görmesini yeterli görmemiz halinde, menfaat dengesinde mirası reddeden mirasçı aleyhine haksız bir düzenleme olurdu. Yani, mirasçının mirası reddettiği ve alacaklısının zarar gördüğü her bir ret otomatik olarak iptal davasına konu olurdu.

Kanun koyucu mirası reddeden mirasçının redde ilişkin hukuki durumunu daha da daraltmak istememiştir. Haklı ve kabul edilebilir bir

⁶⁵ “... Mirasçının malvarlığının borcunu ödemeye yetip yetmediğinin tespiti bankalara, tapu sicil müdürlüklerine ve trafik tescil şube müdürlüğüne yazılacak yazılarla ve zabita marifeti ile araştırma yapılarak mirasçının malvarlığının belirlenmesi mümkün olacağından ... yeterli inceleme yapılmaksızın karar verilmesinin isabetsiz olduğu ...” Y. 14. HD. T. 01.03.2016, 12652/2580, www. euyar.com (23.07.2023).

⁶⁶ Mirasçının alacaklıları çoğu kez bu zorlukla karşılaşacaklardır. Mirasçılarının alacaklıları çoğu kez mirası reddeden mirasçının üstelik ret anındaki malvarlığı durumuna yabancıdır.

⁶⁷ Helvacı, *Mirasın Reddi*, 215; Şahan Gökhan, “Mirası Reddeden Mirasçının Alacaklılarının Korunması,” *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15 (2020): 13.

⁶⁸ Escher, *ZK*, Art 578, N 4.

menfaat dengesinin olması için, miras bırakanın zarar verme amacının varlığı da aranmıştır.

Mirasçının alacaklılara zarar vermek amacı ile mirası reddetmesi halinde, bu durumun gerçekte dürüstlük kuralına aykırılık oluşturduğu ve esasen bu nedenle mirasın reddinin iptal yaptırımına bağlandığı kabul edilmektedir (bu durumda alacaklılara zarar verme amacı ile hareket eden mirasçı için kullanılacak ifade, kötüniyetli mirasçı değil, hakkını kötüye kullanan mirasçı olmalıdır). Dürüstlük kural görüşünün dayanağı alacaklılara zarar verme amacının kınanabilir olmasıdır⁶⁹.

Doktrinde, alacaklıya zarar verme amacı, amaç ifadesinin sınırlarından taşarak daha geniş değerlendirilmektedir⁷⁰. Buna göre, ret ile alacaklılara zarar verme olgusu, mirası reddeden borçlu tarafından reddin bir sonucu olarak öngörülebiliyorsa sübjektif koşul gerçekleşmiş olacaktır. Başka bir ifade ile, mirası reddeden mirasçının alacaklılarının zarara uğradığını bilmesi ya da zarara uğrayabileceklerini öngörmesi yeterlidir^{71 72}. Böylece, reddin iptalini isteyen alacaklıların, mirası reddeden mirasçının zarar verme amacını ispatlaması gerekmeden, onun kendilerinin zarara uğrayabileceğini öngörüyor olmasını ispat etmeleri yeterli olacaktır. Alacaklılar, mirasçının zararı öngörebiliyor olmasını, onun zarar verme amacından daha kolay ispatlama imkanına sahiptirler. Alacaklılar, birçok fiili karineden de yararlanarak reddin iptalini sağlayabileceklerdir.

Burada karşılaşılabilecek başka bir sorun, mirası reddeden mirasçının gerçekte sadece mirasçılara zarar verme amacı ile değil bazen birden çok amaçla hareket edebiliyor olmasıdır. Mirasın reddi, mirasbırakanın

⁶⁹ Y. 6. HD. E. 2012/2964, K. 2012/6143, T. 18. 9.2013, www.lexpera.com (23.07.2023).

⁷⁰ MK 617. mad.si sadece “zarar verme amacı” ifadesine yer vermiştir.

⁷¹ Helvacı, *Mirasın Reddi*, 216; Gübeli, *Gläubigerschutz im Erbrecht*, 109; Escher, *ZK*, Art 578, N 4; Schwander, *BSK*, Art 578, N 8; Hoşlan, “Mirasın Reddini İptal,” 326; Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 145; İmre ve Erman, *Miras Hukuku*, 372; Kazancı ve Apaydın, “Tasarrufun İptali,” 791; Çabri, *Miras Hukuku Şerhi*, 617. mad., 1020; hatta makul bir neden olmaksızın mirasın reddi halinde reddin iptali mümkündür bkz. Y. 2. HD, E. 2009/931, K. 2010/6720, T. 06.04.2010, www.kazanci.com (23.03.2023).

⁷² Mirasın reddedilmesinde alacaklıların zarara uğrayabileceklerinin öngörülmesi dolaylı kast bulunmaktadır ve bu iptal davasının açılması için yeterlidir ve kastın yoğunluğu önem taşımaz değerlendirmesi için bkz. Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 146.

terekesinden sorumlu olmamayı sağlamak, diğer mirasçılara avantaj oluşturmak ve kişisel diğer birçok amaçlarla yapılabilir. Çoğu kez bu nedenler birlikte bulunabilir. Örneğin, mirasçı, hem mirasbırakanla aralarındaki kişisel bir sorun, hem de kendi alacaklılarına zarar verme amacı ile mirası reddetmiş olabilir. Bu örnekte, mirası ret bakımından, esas olarak mirasbırakanla olan kişisel sorunlar ön planda olabileceği gibi, mirasçılar zarar verme amacı da ön planda olabilir.

Mirasçının alacaklılarından mal kaçırmaması olarak da adlandırılan alacaklılara zarar verme amacı, ret işleminin özel veya baskın nedeni olmak zorunda değildir⁷³. Böyle bir durumda mirasçının alacaklıları açacakları iptal davasında özellikle ispat bakımından zorlukla karşılaşacaklardır⁷⁴. Ayrıca birçok somut olayda, zarar verme amacının diğer amaçlara göre tali nitelik taşıdığı itirazı ile karşılaşılabilir. Böylece birçok durumda, iptal davası açma imkanı olmayacaktır. Buna karşılık, zarar verme amacının, alacaklıların zarara uğrayabileceğinin öngörülmesi olarak kabul edilmesi, zarar vermenin öngörülebildiği her olayda iptal davası açılmasına imkan sağlayacaktır.

Mirası reddeden mirasçının alacaklılara zarar verme amacının bu şekilde yorumlanması ile mirası reddetmiş mirasçının davranışının ahlaki olup olmaması da önem taşımadığı gibi, zarar verme amacının açık olması da gerekmemektedir.⁷⁵

Buna karşılık diğer bir görüş, mirasın kişisel nedenlerle mirası reddetmiş olması halinde mirasçının alacaklılara zarar verme amacının olup olmadığının buna göre ayrıca değerlendirilmesi gerekir yönündedir. Özellikle ahlaki amaçlarla mirasın reddinde, bu durumun gözardı edilmesi haksız durumlar oluşturur⁷⁶.

“Zarar verme amacı ile hareket etme” kavramının, zarar vermenin bilinebilir olması şeklinde geniş anlaşılmasının alacaklılara ispat kolaylığı sağlamasından yanında, MK 617. mad.si hükmünün uygulama alanının

⁷³ Gübeli, *Gläubigerschutz im Erbrecht*, 108; Göksu, *CHK*, Art 578, N 4; mirasçının mirası reddederken, aşırı borçlu olması halinde zarar verme amacı ile hareket ettiği kabul edilir. Bkz. Göksu, *CHK*, Art 578, N 4.

⁷⁴ Alacaklılar mirası reddeden mirasçının, mirası kişisel sebeplerle reddettiği itirazı ile karşılaşabileceklerdir.

⁷⁵ Escher, *ZK*, Art 578, N 5.

⁷⁶ Örneğin mirasçının babasının ahlaka aykırı edindiği değerleri içeren mirasını reddi hali örnek ve görüşü için, bkz. Şahan, “Alacaklılarının Korunması,” 14-15.

genişlemesini sağladığını belirtmek gerekir⁷⁷. MK 617. mad.sinde kullanılan “zarar verme amacı ile hareket etme” ifadesinin, mirası reddeden mirasçının reddin alacaklılara zarar verebileceğini öngörüyor olması şeklinde geniş anlaşılmasının dayanağı, dürüstlük kurallarının dikkate alınmasıdır. Bu fikri destekleyebilecek en iyi argüman reddin iptalini sağlayacak olaylarda “reddin alacaklılara zarar verme durumunun borçlu tarafından önceden satın alınmış olması” olarak değerlendirilebilir⁷⁸.

Mirasçının reddin alacaklılara zarar verebileceğini öngörüyor olması şeklinde yapılacak bu yorum ile alacaklılar reddin iptali hakkını kullanabilmek için çok büyük kolaylığa sahip olurlar. Alacaklılar birçok ispat aracına başvurabilir ve ayrıca mirası reddeden mirasçının itirazlarını ortadan kaldırma imkanına da sahip olurlar.

Buna karşın, mirasın hükmen reddedin koşullarını gerçekleştirmiş olması halinde reddin iptali anlamsızdır ve talep edilemez. MK. 607. mad.si mirasbırakanın ödemedi aczi açıkça belirli veya resmen tespit edilmiş bir

⁷⁷ Burada sözü edilen bilinebilirlik kavramı ile MK 3. mad.sinde hakların kazanılmasında iyiniyet ilkesi arasında ifade bakımından benzerlik vardır. Ancak belirtmek gerekir ki MK 617. mad.sinde iyiniyetle ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir. MK 3. mad.si bir hakkın kazanılması ya da hukuki bir durumun oluşmasında var olan bir hukuki engelin bilinmemesi ve bilinmesinin beklenmemesidir. Ayrıca, iyiniyete dayanarak bir hakkın kazanılması kanun hükmünde düzenlenmiş olmalıdır. MK 617. mad.si ile MK 3. mad.si arasında hiçbir ilişki bulunmamaktadır. Böyle bir ilişkinin olabilmesi için, MK 617. mad.sinde mirası reddeden mirasçının (ya da alacaklıların) iyiniyetle hareket etmesi gerektiğini öngören bir ifade olması gerekirdi. Konuyu daha iyi anlayabilmek için, ayrıca İİK 280 mad.sine değinmek gerekir. (MK 617. mad.sindeki “amaç” ve İcra ve İflas Kanununda tasarrufun iptaline ilişkin hükümlerdeki “kast” ibarelerinin farklı olmasına karşın, temelde birbiri ile uyumlu olması yanında, her iki kanunda güdülen amacın gerçekleşmesini sağlaması bakımından MK 617. mad.sinde yer alan amaç ibaresinin daha uygun olduğunu söylemek gerekir). İki hüküm arasındaki fark, İİK 280. mad.sinde zarar verme kastının, işlemin diğer tarafınca biliniyor ya da bilinmesini gerektirecek açık emareler ibaresinin MK 617. mad.sinde yer almamasıdır. Yine bilinmeme ya da bilinmemesinin beklenmesi İİK 280. mad.sinde işlemin karşı tarafı için söz konusu iken MK 617. mad.sinde mirası reddeden mirasçı için söz konusu olabilecektir. Buradaki farklılık, (MK 617. mad.sinde alacaklıların bilip, bilmemesinin söz konusu edilmemesine karşın, İİK 280. mad.sinde işlemin karşı tarafınca kastın bilinebilir olması) MK 617. mad.sinin uygulamada, gizli bir anlaşma da dahil olmak üzere hiç bir koşul olmadan, reddeden mirasçının zarar verebileceğini biliyor olması halini içeren her bir olayda uygulanabilmesini sağlamaktadır. Bkz. Escher, ZK, Art 578, N 5.

⁷⁸ Bu ifade için bkz. Escher, ZK, Art 578, N 4.

mirasın reddedilmiş sayılacağını öngörmektedir. Kanun düzenlenmesine göre kendiliğinden sonuç doğuran hükmen redde, zaten mirasın reddedilmesine gerek yoktur. Ret olmadığına göre, reddin iptalinden de söz edilemez. Hükmen ret olarak adlandırılan bu ret çeşidinde resmi tasfiye uygulanır ve resmi tasfiyeye kadar miras herhangi bir mirasçı tarafından kabul edilebilir. Hükmen redde konu olan bir mirasın kabul edilmesi esasen mirasbırakanın borçları ile ilgili mirasçının sorumluluğunu canlandırır. Bu da mirası kabul eden mirasçının malvarlığını alacaklılarını aleyhine de olacak şekilde azaltır. Bu durumda ise hükmen redde konu olan bir mirasın kabul edilmesinde alacaklıların zarar uğratılması ile hareket edilmesinden söz edilebilir mi sorusu ortaya çıkar. Çünkü, mirasçılardan alacaklıların elde edecekleri havuz küçülmüş olur. Bu durumda reddin iptali hükümlerine dayanarak mirasın kabul edilmesini iptali istenebilir mi? Öncelikle söylemek gerekir ki MK 617. mad. si hükmü, hükmi ret için uygun değildir. Mirasçının hükmi ret koşulları içerisinde alacaklılarını zarar uğratma amacı ile davranış olması MK 617. mad. sinin uygulanmasını sağlayacak nitelikte değildir⁷⁹.

Buna karşın, mirasçı hükmi reddin koşulları oluşmadığı halde, hükmi reddin gerçekleştiğine ilişkin mahkemenin tespit kararını hileli davranışla elde etmişse, yargılamanın iadesi yoluna gitmek gerekir⁸⁰.

Zarar verme amacı koşulu alt başlığı içerisinde, zarar verme amacı ile birlikte ayrıca mirasçılardan mirasın reddedilmiş olmasıyla zarara uğramış olmaları gerektiği de belirtilmektedir. Buna göre, mirası reddeden mirasçının alacaklıları, mirasın reddedilmemiş olması halinde mirasçının elde edeceği miras değerinden, kısmen ya da tamamen alacaklılarını elde etmemiş olduklarını ileri süreceklerdir⁸¹. Yani, reddeden dolaylı zarara uğradıklarını ortaya koyacaklardır. Alacaklıların zararı bu maddi zarar ilişkindir. Zarar söz konusu olmadan reddin iptali istenemeyeceği için, bu koşul için ayrıca bir alt başlık açılması gerekli görülmemektedir.

2. Zarar Verme Amacının Zaman Bakımından Değerlendirilmesi

MK 617. mad. si, mirasçının malvarlığının borcuna yetmemesi koşulunun aranacağı an bakımından açık bir hüküm getirmediği gibi, zarar uğratma amacının aranacağı an bakımından da açık bir hüküm getirmemiştir.

⁷⁹ Helvacı, *Mirasın Reddi*, 213; Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 146; krş. Gönen, "Mirası Reddeden," 856.

⁸⁰ Bkz. Helvacı, *Mirasın Reddi*, 527 nolu dipnot, 213.

⁸¹ Bkz. Helvacı, *Mirasın Reddi*, 217; Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 147.

Mirasçının malvarlığının borcuna yetmemesinin koşulu için, bunun ret anında olmasını kabul edildiği daha önceki başlıklarda belirtilmişti. Zarar verme amacının bulunması gereken zaman bakımından ise, doktrinde bir değerlendirme yapılmamıştır.

Öncelikle, zarar verme amacının reddin sonraki ya da önceki bir zamanda değil, ret anında bulunması gerektiğini belirtmek gerekir. Ancak ret anındaki alacaklılara zarar verme amacı, esasen reddin önce (bu amaç redde kadar terkedilmemişse) oluşur. Bu şekilde oluşan zarar verme amacı redde kadar devam eder. Mirasçının alacaklıları da, mirasçının zarar verme amacını esasen bu dönemdeki olay ve olgulara dayandırarak ortaya koyarlar. Buna göre, zarar verme amacını zamansal olarak değerlendirilmesinin ilk fonksiyonu, mirasçının alacaklılarının zarar verme amacını ispatlamaları bakımından değer taşır.

Buna karşılık, ikinci olarak, mirasçının mirasbırakanla (onun sağlığında ve reddin önce) yapmış olduğu ve mirasçının alacaklılarına zarar verme amacı taşıyan diğer bazı işlemlerin mirasın reddinin iptali davasına konu edilip edilemeyeceği uygulamada davalara konu olabilmektedir. Bu durumlarda alacaklıları zarar uğratma amacı, baştan başka işlemler yapılmak sureti ile oluşmakta ve miras reddedilmesi ile sonuçlandırılabilir.

Federal Mahkeme'nin kararına konu olan bir olayda, mirasbırakan ve bir mirasçısı mirastan feragat sözleşmesi yapmıştır. Mirastan feragat eden mirasçının alacaklıları, feragat sözleşmesinin mirasçının alacaklılarını zarar uğratma amacı ile yapıldığı ileri sürülmektedir. Bu nedenle olayda, hakkın kötüye kullanımı sayılması gereken bu feragat işlemi için, mirasın reddinin iptaline ilişkin, MK 617. mad.sinin uygulanması talep edilmiştir⁸².

Benzeri bir duruma örnek olarak, mirasbırakanın sağlığında mirasçılardan birine malvarlığı değerlerini devretmesi⁸³ diğer mirasçının ise bu işleme eşlik ederek alacaklılarını zarara uğratmak amacı ile mirası reddetmesi olarak verilebilir⁸⁴. Bu son örnekte ve benzeri olaylarda alacaklılar, miras reddedildiği için mirasbırakanın sağlığında yapmış olduğu kazandırmaya karşı tenkis davası açamamakta ve ayrıca bunun yanında,

⁸² BGE 138 III 497.

⁸³ Bu durumda bu mirasçının tenkis davası açmak ya da o açmıyorsa onun alacaklılarını açması mümkündür.

⁸⁴ Bu davayı Yargıtay kararlarına göre mirasçılar açabilmektedir. YİBK, E. 1972/1, K. 1974/2, T. 1.4.1974 www.lexpera.com.tr (09.07.2023).

mirası reddeden borçlu mirasçıya karşı mirasın reddinin iptali davası açsalar dahi, alacaklarını terekeden elde edebilmeleri mirasbırakanın daha önce başka bir mirasçıya yaptığı kazandırma nedeni ile engellenmiş olmaktadır. Bu örnekte, mirası reddeden mirasçının alacaklılarına zarar verme amacı reddeden çok önce hatta mirasbırakanın sağlığında oluşmaktadır. Bu durumda, alacaklılar MK 617. mad.sinde yer alan alacaklılara zarar verme amacı unsuruna dayanarak, reddin iptalinin sonuçlarını, zarar verme amacının oluştuğu ilk işlemi de (mirasbırakanın sağlararası işleme bir başka mirasçıya yaptığı kazandırma işlemi) içine alacak şekilde sağlayabilirler mi? Buna bağlı olarak, mirasın reddinin, hakkının kötüye kullanılması olarak değerlendirilerek reddin iptaline ilişkin hükümlerin mirasbırakanın sağlararası işlemini iptalini sağlayacak şekilde uygulanması mümkün müdür sorusu sorulabilir. Mirasın reddinin iptali davasının MK 2. mad.sinin özel bir düzenlemesi olarak kabul edilmesi, bu gibi taleplerin ileri sürülmesine neden olabilir.

Her iki örnek olayda alacaklılara zarar verme amacı, mirasın mirasbırakanın ölümünden önceki dönemden başlamaktadır. Son olayda, ayrıca miras reddedilerek istenilen sonuca ulaşılmaktadır.

Sözü edilen örneklerin değerlendirilmesi ile mirasın reddinin iptali davasının hukuki niteliği konusunda fikir oluşturmak mümkündür.

Federal Mahkemenin verdiği kararda somut olaya ilişkin diğer gerekçelerinin dışında, özellikle mirasın reddinin iptalinin hukuk niteliği ve mirasçının alacaklılara zarar verme amacına ilişkin değerlendirmeleri dikkat çekicidir. Buna göre, Miras Hukuku kuralları esasen mirasçının alacaklılarına, mirasbırakanın malvarlığı üzerinde talep hakkı vermemektedir. Mirasçıların ise, mirasbırakanın malvarlığı üzerinde onun ölümünden sonra külli halef oldukları için hakları bulunmaktadır. Bu nedenle, mirasbırakanın kendi malvarlığında mirasçının alacaklılarını zarar uğraması hedefleyerek ya da bu hedef olmaksızın tasarruf etmesi mümkündür. Burada Miras Hukukunun mirasçının alacaklılarına getirdiği koruma sadece MK 562. mad.sidir.

Feragat sözleşmesinde mirasçının alacaklılarının menfaati, feragat sözleşmesi olmasaydı mirasçının elde edeceği tereke değerleri ile ilgilidir. Buna karşın mirasın reddinin iptalinde ise, bu menfaat mirasçı reddetmeseydi mirasçının elde edeceği tereke değerleri ile ilgilidir⁸⁵. Aynı

⁸⁵ BGE 138 III 497.

şekilde benzer bir değerlendirme, verilen ikinci örnek için de yapılabilir. Mirasbırakanın sağlararası işlemle yaptığı kazandırma ile ilgili diğer mirasçının(ların) alacaklılarının menfaati saklı payı aşan kısım ile ilgiliyken, mirasın reddinde ise ret olmasaydı mirasçının edineceği malvarlığı değeri ile ilgilidir. Kanun bu menfaatleri ayrı hükümlerde düzenlemiştir ve bu sonuca hakkın kötüye kullanımı değerlendirmesi olmaksızın ulaşılabilmektedir.

Bunun yanında ayrıca, mirasçının alacaklıları mirasbırakanın malvarlığı ile ilgili olası gelişmeleri kendisi hesaba almalıdır. Alacaklının durumu alacak hakkına ilişkindir ve alacak hakkı temelde belirsiz ve beklentisel nitelikte olmaz. Mirasçının miras beklentisinden vazgeçebilmesi karşısında, mirasçının alacaklılarının alacaklarını mirasçının muhtemel miras hakkından elde etme beklentileri, alacak hakkının bu özelliği nedeni ile temelsiz kalmaktadır. Mirasçı, miras beklentisinden miras açılmadan feragat sözleşmesi ile ya da miras açıldıktan sonra mirası reddederek vazgeçebilir. Bu bakımdan, alacaklının mirasbırakanın malvarlığına ilişkin beklentileri kendi alacağı için kesin bir talep hakkı vermez, sadece bir ümit verir⁸⁶.

Mirasbırakan sağlığında malvarlığında ölünceye kadar serbestçe ve dilediği gibi tasarrufta bulunabilir. Malvarlığına ait değerlerini elden çıkartabilir, yükümlülükler altına girebilir. Mirasbırakanın ölüme bağlı tasarruflarla mirasçılar atamak yoluyla da mirasçılardan alacaklılarının zarara uğramalarına neden olması mümkündür. Görüldüğü gibi, mirastan feragat ya da feragatin geçersiz kılınmasında ya da mirasın reddi ve iptalinde veya tenkis davasında farklı menfaatler düzenlenmiştir. Bu hükümlerde mirasçının alacaklılarının korunması farklı esaslara dayandırılmıştır. Alacaklılara zarar verme amacının mirasın reddinden öncesine taşınarak bu dönemde yapılan işlemlerin geçersiz kılınması, MK 617. mad.sı hükmü ile sağlanamaz. Miras Hukukunda, mirasçının alacaklıları için getirilen her bir koruma hükmü, kendisine özgü amaç ve koşulları içermektedir.

Sonuç olarak, mirasın reddinin iptalinin, mirasçının alacaklıları koruyan diğer hükümler gibi kendisine özgü nitelik taşıdığı ve İcra ve İflas Kanununda düzenlenmiş olan tasarrufun iptali davasının Miras Hukukundaki uzantısı olduğu kabul edilmelidir.

⁸⁶ BGE 138 III 497; Mustafa Fadıl Yıldırım, "Miras Hakkından İvazsız Feragat Halinde Feragat Eden Mirasçının Alacaklılarının Feragatin İptalini İsteme Sorunu," *Hacı Bayram Üniversitesi Hukuk Fakültesi* 18 (2014): 73.

3. Alacaklıları Zarar Uğratma Amacının İspatı

Mirasçının alacaklılarını zarar uğratma amacının ispat yükü de alacaklılara (davacılar) aittir. İspatın konusu ise, zarar uğratma amacının nasıl değerlendirileceği ile ilgilidir. Zarar uğratma amacı MK 617. mad.sinde, mirasçının alacaklıların ret nedeniyle zarar uğrayacaklarının bilincinde olması olarak anlaşılması gerektiğinden alacaklıların da bu olguyu ispatlamaları gerekir. Başka bir ifade ile, alacaklılar mirasçının mirası ret anında kendi malvarlığını borçlarına yetmediğini bildiğini ya da bilmesi gerektiğini ispatlayacaklardır⁸⁷.

C. Güvence Koşulu

MK 617. mad.si mirasın reddini iptalinin koşulu olarak güvence verilmesidir. Ancak, buradaki koşul, mirası reddeden mirasçının aleyhine açılacak ya da açılmış iptal davasını önlemek olarak da ifade edilebilir. Buna göre, mirası reddeden mirasçı güvence vererek alacaklıların iptal davası açma hakkını ortadan kaldıracaktır⁸⁸. Güvence sağlandıktan sonra alacaklıların reddinin iptalini istemeleri sözkonusu değildir⁸⁹.

Güvence, öncelikle iptal davasını açan alacaklının alacağına ilişkindir. Ayrıca MK 617. mad.sine göre güvence yeterli olmalıdır. İptal davasının açılabilmesi için güvencenin yeterli olması gerekir⁹⁰. Yeterli güvence ifadesinden, güvencenin miktarı (değer) ve çeşidi ile yeterli olmasının anlaşılması gerekir. Bu noktadan hareket edilerek güvencenin, reddin iptalini talep eden alacaklının alacağını karşılayacak miktarda olması gerektiği sonucuna ulaşılır.⁹¹ Mirasın reddinin iptali davasında, güvence iflas idaresi tarafından istenmişse, güvencenin iflas masasına dahil olan bütün alacakları karşılayacak miktarda olması gerekir.

Mirasçının göstereceği güvencenin türü kanunda belirtilmemiştir. Bu nedenle türlü güvence olabilir. Aynı nitelikte olan rehin ve kişisel nitelikte olan kefalet bu kapsamdadır. Mirasçının alacak için daha önceden sağlanmış olduğu güvencenin teminat değerinin azalmış olması halinde, MK 617.

⁸⁷ Helvacı, *Mirasın Reddi*, 216.

⁸⁸ Helvacı, *Mirasın Reddi*, 217; Schwander, *BSK*, Art 578, N 9; İmre ve Erman, *Miras Hukuku*, 519; Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 146, 147.

⁸⁹ Escher, *ZK*, Art 578, N 13.

⁹⁰ Bkz. Helvacı, *Mirasın Reddi*, 217.

⁹¹ MK'nın 617. mad.si, güvencenin miktarı konusunda hakime takdir yetkisi vermektedir.

mad.sinin güvence hükmüne göre, yeterli düzeye ulaştırılması istenebilir. Mirasın reddinden önce ya da iptal davasının açılmasından önce bulunan kefalette kefilin ödeme günün azalması ya da ortadan kalkması buna örnek gösterilebilir. Güvencenin rehinle sağlanması halinde de aynı durum oluşabilir⁹². Böyle bir durumda alacaklının açacağı iptal davasında zaten bir güvencenin olduğu itirazı haksız kalacak ya da alacaklı açtığı iptal davasında güvencenin yeterli hale getirilmesini talep edebilecektir. Bütün bu durumlarda dahi (güvencenin yetersiz hale gelmesi) hakim MK 617. mad.sinde kendisine verilmiş takdir hakkına dayanarak durumu değerlendirme imkanı bulunmaktadır⁹³. Alacaklıların sağlanan güvenceyi kabul etmeleri halinde güvence koşulu da gerçekleşmiş olur⁹⁴.

İptal davasında alacaklı lehine teminat yeterli teminat olmalıdır. Örneğin kefaletle sağlanan teminatta kefilin niteliği ve ödeme gücü bu ölçüyü karşılamayabilir.

Aynı durumla, teminat değerini kaybeden ipotekle sağlanmış rehinde de karşılaşılabılır. Alacaklı burada genel (terekedeki) rehin hakkından önce kendisine verilmiş özel rehin hakkını kullanacaktır. Alacaklının her zaman rehinin yetersiz olduğunu iddia etmesi mümkündür. Bu durumda teminatın artırılması istenebilir. Teminatın miktarı, reddedilen miras hissesinin aktif kısmını karşıliyor olması gereklidir.

Güvence koşulunun yerine gelmesinde, güvencenin kim tarafından verdiğinin önemi de yoktur. Bu kişi mirası reddeden ya da reddeden yararlanan mirasçı ya da diğer mirasçılar hatta üçüncü kişi dahi olabilir. Yeterli güvence sağlanmasına karşın açılan iptal davasında ise buna itiraz edilebilir⁹⁵.

D. Dava Açma Süresi

Mirasın reddinde iptal davasını belirli sürede açmak da koşullardan birisidir. Alacaklılar mirasçının mirası reddedip etmediğini öğrenmek ve mirasçını malvarlığını alçaklarına yetip yetmediğini öğrenmeleri ve bunun

⁹² Bkz. Helvacı, *Mirasın Reddi*, 356. nolu dipnot, 217.

⁹³ Güvencenin rehin ile sağlanmış olması halinde, rehin konusunun güvence değerinin yetersiz hale gelmesini sadece rehin açık belgesi ile ispatlaması gerekir. Ancak alacaklı bu yola başvurmadan açtığı iptal davasına devam etmekte serbesttir (*Cordey*); yazar ve görüş için bkz. Helvacı, *Mirasın Reddi*, 218.

⁹⁴ Escher, *ZK*, Art 578, N 12.

⁹⁵ Escher, *ZK*, Art 578, N 13; Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 147; Gübeli, *Gläubigerschutz im Erbrecht*, 111.

için gerekli bir araştırma süresini kendilerine tanımış olması işin gerekliliğinin doğal bir sonucudur.

Bu süre MK 617. mad.sine göre, reddin itibaren 6 aydır⁹⁶. Sürenin hak düşürücü niteliktedir⁹⁷. 6 aylık süre yukarıda belirtilen amacı karşılamayacak kadar kısa olması eleştirisi karşında, sürenin kısa olmasının mirasın paylaşılmasından önceki yakın bir zamanın hedeflenerek resmi tasfiyenin zorlukla karşılaşmasını sağlamak olduğu belirtilmektedir⁹⁸.

Sürenin başlangıç tarihi, MK 617. mad.sine göre reddin yapıldığı tarihtir. Kanun hükmü alacaklıların reddi öğrendiği tarihi sürenin başlama anı olarak kabul etmemiştir. Bunu kabul edilmesi, iptal davasının açılma süresine ilişkin menfaat dengesini haksız yere alacaklılar lehine bozmuş olurdu. Bu nedenle objektif bir anın kabul edilmesi gerekirdi. Kanun koyucu alacaklıların reddi öğrenebilecekleri tarihi kabul ederek bunu sağlamaya çalışmıştır.

⁹⁶ Fikret Eren ve İpek Yücer Aktürk, *Türk Miras Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 515; Önceki Medeni Kanunda (mad. 557.) bu süre daha kısa ve 3 aydı. Mirasın reddi anı olarak MK 609 mad.si hükmünü esas almak gerekir. Buna göre, mahkemeye yapılan ret beyanı kütüğe kaydedildiği an kabul edilmelidir. Escher, *ZK*, Art 578, Art 13., Böylece alacaklılar için reddi öğrenmelerinin mümkün olması da başlamış olur. Bkz. Baygın *Alacaklıların Korunması*, 148.

⁹⁷ Ebrar Aydın Günal, *Mirasın Reddi ve Hukuki Sonuçları* (İstanbul: Platon Hukuk, 2023), 120. Süre koşulunun olup olmadığı itiraz hakkının konusudur ve hakim tarafından resen dikkate alınır.

⁹⁸ Escher, *ZK*, Art 578, N 14; Eleştiriler için bkz. Baygın, *Alacaklıların Korunması*, 148'de belirtilen görüş ve kararlar.

Kaynakça

- Antalya, Gökhan. *Miras Hukuku, Cilt III*. İstanbul: Seçkin Yayınevi, 2021.
- Baygın, Cem. *Türk Miras Hukukunda Alacaklıların Korunması*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005.
- Çabri, Sezer. *Miras Hukuku Şerhi, II. Cilt*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2020.
- Dural, Mustafa ve Turgut Öz. *Türk Özel Hukuku, Cilt V, Miras Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022.
- Eğilmezgil, S. Gözde. *Miras Hukukunda Alacaklıların Durumu*. İstanbul: Platon Hukuk, 2021.
- Eren, Fikret ve İpek Yücer Aktürk. *Türk Miras Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Escher, Arnold. *Züricher Kommentar, Das Erbrecht, Zweite Abteilung: Der Erbgang Art. 537-640*. Zürich: Schulthess & CO AG, 1960.
- Gönen, Doruk. "Mirası Reddeden Mirasçının Alacaklılarının TMK mad. 617 Kapsamında Korunması." *İstanbul Hukuk Mecmuası* 80, no. 3 (Eylül 2022): 847-879.
- Gübeli, Christian. *Gläubigerschutz im Erbrecht*. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag, 1999.
- Günel, Ebrar Aydın. *Mirasın Reddi ve Hukuki Sonuçları*. İstanbul: Platon Hukuk, 2023.
- Günay, Erhan. *Miras Hukukunda Mirasçılarının Sorumluluğu ve Alacaklıların Korunması*. Ankara: Seçkin, 2019.
- Göksu, Tarkan. *CHK- Handkommentar zum Schweizer Privatrecht Erbrecht Art. 457-640 ZGB*. Zürich: Schulthess Verlag, 2016.
- Gürtürk, Damla. *İcra ve İflas Hukukunda İvazsız Tasarruflardan Dolayı İptal Davası*. Ankara: Seçkin, 2021.
- Helvacı, İlhan. *Eski Medeni Kanunumuzla Karşılaştırmalı olarak Türk Medeni Kanununa Göre Mirasın Reddi*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2014.
- Hoşlan, Osman. "Mirasçının Alacaklısının Mirasın Reddini İptal Ettirebilmesi Hakkı." *Yargıtay Dergisi* 18, no. 3 (Ocak 1975): 318-335.
- Kazancı, İdil Tuncer ve Bahar Öcal Apaydın. "Mirasçılarının Alacaklılarını Koruyan Davalar ile Tasarrufun İptali Davası İlişkisi." *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, no. 4 (2015): 775-808.
- Kılıçoğlu, Ahmet. *Miras Hukuku*. Ankara: Turhan Yayınevi, 2022.

- Kocayusufpaşaoğlu, Necip. *Miras Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitapevi, 1987.
- İmre, Zahit ve Hasan Erman. *Miras Hukuku*. İstanbul: Der Yayınları, 2022.
- İnan, Ali Naim, Şeref Ertaş ve Hakan Albaş. *Türk Medeni Hukuku, Miras Hukuku*. Ankara: Seçkin, 2022.
- İyilikli, Ahmet Can ve Feyza İyilikli. "Mirasın Reddi ve İptali." *Yargıtay Dergisi* 47, no. 2 (Nisan 2021): 451-540.
- Öztaş, Bilge. *Miras Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Sayman, Ferit, "Aciz Sebebiyle Mirastan İskat." *İstanbul Barosu Mecmuası* 13, no. 3 (1939): 145-169.
- Schwander, Ivo. *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Zivilgesetzbuch II (Art. 457-977 ZGB)*. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 2003.
- Serozan, Rona ve B. İlkey Engin. *Miras Hukuku*. Ankara: Seçkin, 2008.
- Şahan, Gökhan. "Mirası Reddeden Mirasçının Alacaklılarının Korunması." *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14, no. 1 (2020): 1-40.
- Tuor, Peter ve Vito Picononi. *Berner Kommentar, Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Das Erbrecht 2. Abteilung: Der Erbgang Artikel 537-640 ZGB*. Bern: Stämpfli Verlag, 1966.
- Uyar, Talih. "Tasarrufun İptali Davasının Tarafları." İçinde *Fırat Öztaş'a Armağan, C. 2*, Editör: Prof. Dr. Sabih Arkan, 3005-3070. Ankara: Turhan, 2010.
- Yıldırım, Mustafa Fadıl. "Miras Hakkından İvazsız Feragat Halinde Feragat Eden Mirasçının Alacaklılarının Feragatin İptalini İsteme Sorunu." *Hacı Bayram Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18, no. 3-4 (2014): 67-76.

İnternet Kaynakları

www.euyar.com

www.kazanci.com

www.lexpera.com.tr